

Bijjemes bielie – aarvoeh jñh prinsihph maadhööhpehtimmesne

Bijjemes bieliën bijre

Bijjemes bielie – aarvoeh jñh prinsihph maadhööhpehtimmesne lea bielie learoesoekjesjevierhkeste, jñh lea gånkan resolujsjovnine vihtiestamme skiereden 1.b. 2017 riekteles varoeminie ööhpehtimmielaakesne § 1-5.

Bijjemes bielie lea faamosne maadthlierehtimmesne Nöörjesne. Maadthlierehtimmie lea maadthskuvlen jñh jarhkeskuvlen lierehtimmie. Dihte faerhmeste dan gaavhtan lierehtimmiem maanah jñh noerh adtjoeh voestes klaassen raejeste maanadaltesisnie jñh studijeryöjreden jñh barkoefaageles lierehtimmiëprogrammi raajan jarhkeskuvlesne, gusnie bieliëh lierehtimmeste sieltine jñh barkoejieledinie.

Bijjemes bielie learoesoekjesjevierhkeste tjielkeste aarvoevaromem ööhpehtimmielaaken ssjeleparagraafesne jñh daejtie bijjemes prinsihpide maadthlierehtimmesne. Dihte daate aalkoe, ssjeleparagraafem mubpesth jeahta jñh golme kapihtelh: 1. Lierehtimmien aarvoevarome, 2. Liëremen, evtiedimmien jñh skearkagimmien prinsihph jñh 3. Skuvlen barkoen prinsihph. Faagi learoesoekjesjh buerkiestieh faagi sisvegh jñh ulmieh. Bijjemes bielie vuesehte gabpelen faagi lierehtimmieh juhtieh, jñh gaajhkh faagh leah meatan lierehtimmien gamte ulmiem realiseradidh. Abpe learoesoekjesjevierhkie lea lierehtimmien varome, jñh dah ovmessie biehkieh aktanieh jñh daejtie tjuara ektesne utnedh.

Dihte bijjemes bielie maadthvuajnoem buerkeste mij edtja pedagogeles barkoem abpe maadhööhpehtimmesne tsevtsehd. Dihte aaj laavenjostoen varome hiëjmen jñh skuvlen gaskem. Bijjemes bielie tjielkeste skuvlen jñh learoesieltien diedtem gaajhkide maahtoem skearkagidh jñh evtiedidh maadthlierehtimmesne. Gaajhkh giëh maadthlierehtimmesne berkieh, tjuerieh daam maadthvuajnoem baajedh stuvredh gosse lierehtimmiem soekjesjieh, tjirrehtieh jñh evtiedieh.

Bijjemes bieliën ejvieuilmiedæhkie lea gaajhkh giëh diedtem ööhpehtimmesne utnieh: lohkehtejjah, bihkedejjah, viehkiehtejjah, skuvlevtehh, skuvleaaajtherh, jeatjah

barkoedâehkieh skuvlesne jîh learoesieltine. Bijjemes bielie faamosne lierehtimmesne learoehkidie, lierehtæjjide, learoekandidaatide, praksisprieviekandidaatide jîh giêrve almetjidie maadthskuvlesne, jâarhkeskuvlesne jîh geerveööhpehtimmesne. Bijjemes bielesne nuhtjie baakojde «learohke», «lohkehtæjja» jîh «skuvle» gaajhki bijre giêh ööhpehtimmesne, gaajhkh barkijh, gaajhkh skuvlh jîh gaajhkh learoesielh. Lohkehtæjjaööhpehtimmieh edtjeh ööhpehtimmielaakine jîh learoesoekesjevierhkieh faamosne maadthööhpehtimmesne, dan nuelesne bijjemes bielie.

Dîhte bijjemes bielie statusem âtna njoelkedassine learoesoekesjevierhkien ektesne, jîh tjuara tjoevkesisnie lohkedh ööhpehtimmielaakine jîh jeatjah relevaante njoelkedassevierhkine mij faamosne lierehtimmide skuvlesne jîh learoesieltesne. Vuesiehtimmien gaavhtan tjuara jiehtege sjiehtedamme lierehtimmien bijre kapihtelisnie 3 aktene njoelkedassevierhkine sjiehtedamme lierehtimmie jîh sjiereööhpehtimmie, learohkevuvarjasjimmie, öörnege ööhpehtimmeste jîh eejhtegelaavenjostoste.

Skuvle jîh learoesielte seammavyörtegs lieremesijjeh. Lierehtimmie daej sijjine seamma vierhtievâaromem âtna jîh seamma prinsihpigujmie, men tjuara krööhkestidh lierehtimmie barkoejieledisnie naan krievemh jîh mierieh âtna mah joekehts lierehtimmeste skuvlesne. Learoesielth dîedtem utnieh, seamma goh skuvle, lierehtimmie mij vadtasâvva lea ööhpehtimmielaaken jîh learoesoekesjevierhkien mietie. Golmebielielaavenjostoe guhkiem faage- jîh barkoeööhpehtimmiem ektesne evtiedieh.

Saemieh Nöörjesne statusem utnieh aalkoealmetjinie ILO-konvensjovnen mietie. Maadthlaake vihteste staate edtja tsiehkies sjiehteladtedh ihke saemieh maehtieh saemien giêlem, kultuvrem jîh siebriedahkejielemem gorredidh jîh evtiedidh, mij aaj ööhpehtimmielaaken mietie. Bijjemes bielie aaj faamosne saemien skuvlesne. Diejvese "dîhte saemien skuvle" nuhtjie lierehtimmien bijre mij saemien parallele seammavyörtegs learoesoekesjevierhkien mietie barka. Saemien learoesoekesjevierhkie faamosne tjieltine mah reeremedajvine saemien gielide. Seamma learoesoekesjevierhkie faamosne learoehkidie mah reaktam utnieh lierehtimmiem saemiengielesne abpe laantesne. Learohkh jeatjah dajvine laantesne giêh reaktam utnieh saemiengielem lierehtidh, edtjeh saemien learoesoekesjevierhkien mietie barkedh faagesne saemien. Skuvle dîedtem âtna dejtie njoelkedasside illedh.

Ööhpehtimmien âssjele

Ööhpehtimmielaaken âssjeleparagraafe lea naemhtie:

Lierehtimmie skuvlesne jîh learoesieltesne edtja, laavenjostosne jîh goerkesisnie hiejjimine,

oksh rihpeste veartanasse jìh bàetije biejjide jìh learoehkidie jìh lierehtæjjide histovreles jìh kultuvreles daajroem jìh viédtdimmiem vadtá.

Lierehtimmiem edtja vihkeles aarvojde tseegkedh kristeles jìh humanistihken aerpesne jìh aerpievukesne, galka almetjearvoem jìh eatnemem ááktedh, ássjelmefriijjevoetesne, nubpiegieriesvoetesne, soelkedimmesne, seammavyörtogsvoetesne jìh solidariteetesne, aarvoeh mah vuesiehtieh ovmesse religijovnine jìh jielemevuajnojne jìh almetjereaktide gaaredieh.

Lierehtimmiem edtja viehkiehtidh nasjonaale kultuvreaerpien daajroem guarkedh jìh vijriedidh jìh aaj daajroem mijjen ektie internasjonale kultuvreaerpieviekien bijre.

Lierehtimmiem edtja daajroem vedtedh kulturellen gellievoetese jìh respektem vuesiehtidh fiere guhten mielese. Díhte edtja demokratijem, mírrestallemem jìh daajroen ussjedimmievuekiem skreejredh.

Learohkh jìh lierehtæjjah edtjeh maahtoem, daajroem jìh mielh evtiedidh guktie maehtieh dej jieledh haalvedh jìh mahtedh barkedh jìh ektievoeten siebriedahkesne meatan áárodh. Dah edtjeh skaepiedimmieaavoem, eadtjohkevoetem jìh goerehtallemevæljjoem evtiedidh.

Learohkh jìh lierehtæjjah edtjeh lieredh laejhtehks ussjedidh jìh etihken jìh byjreseguarkoen mietie barkedh. Dah edtjeh meatandiedtem utnedh jìh reaktam laavenjostose.

Skuvle jìh learoesielte edtjeh learoehkidie jìh lierehtæjjide dáastoehdidh jearsoesvoetine, respektine jìh krieveminie jìh dejtie haestemh vedtieh mah skearkagimmiem jìh learoevæljjoem skreejredh. Edtjeh sierredimmien vööste barkedh.

(Ööhpehtimmielaake § 1-1)

1. Lierehtimmien aarvoeváarome

Skuvle edtja sov praksisem tseegkedh aarvoej nille mah ööhpehtimmielaaken ássjeleparagraafesne.

Ássjeleparagraafen aarvoeh soptsestieh mah Nöörjem tjöonghkieh siebriedahkine. Mijjen demokratijen aarvoeh betnesne mah edtjeh mijjiem viehkiehtidh jieledh, lieredh jìh laavenjostedh komplekse ektietíjjesne jìh ovnohkens bàetije biejjieh gaavnesjidh. Dah ektieaarvoeh leah kristegassjh jìh humanistihken aarvoen jìh aerpieviekien nille tseegkeme. Dah aaj váájnesasse bàetieh ovmesse religijovnine jìh jieledevuajnojne, dah leah aaj almetjereaktide tjatneme.

Daah aarvoeh leah skuvlen dorjesen v arome. Daejtie tjuara jielije dorjesovvedh j ih fiere guhte learohke tjuara dejtie guarkedh skuvleektievoetesne daajroebeagkoehthimmien tj irrh j ih vuajnoeh j ih daajroem evtiedidh. Skuvle j ih lohkeht ejjah tjuerieh aarvojde betnesne utnedh gosse learohkide j ih hiejmem gaavnesjidh. Learohken b o remes edtja iktesth kr ohkestamme sj idtedh. D ihthe iktesth s ejhta gellielaaketje  rrodh ovmessie  edtji j ih vuajnoej gaskem. Lohkeht ejjah tjuerieh dan gaavhtan dej profesjonelle goerkesem nuhtjedh guktie fiere guhtem b o remes v ekine vaarjelidh g aessie d ihthe ektievoetem gaavnesje.

D ihthe saemien skuvle edtja sj iehteladtedh guktie learohkh lierehtimmiem  adtjoeh mij v arome  tna saemien aarvojne j ih saemien g eline, kultuvrine j ih siebriedahkejielemisnie.  ssjeleparagraafen aarvoeh leah aaj saemien aarvoeh j ih faamosne saemien skuvlesne. Saemien skuvlesne vihkeles abpesaemien perspektijvem utnedh, j ih leavloem b iejedh materijelle j ih immaterijelle kultuvreaerpie goh aerpiev ekien maahtoe, duedtie j ih maadtoe j ih fuelhkierelasjovnh.

1.1 Almetjeaarvoe

Skuvle edtja hoksedh almetjeaarvoem j ih dah aarvoeh mah daam d aarjoehtidh, v aromem  tna  ohpehtimmesne j ih abpe dorjesisnie.  ssjeleparagraafe almetjeaarvoen ov-miedtelimmien nille tseegkeme j ih gaajhkh almetjh seamma aarvoem utnieh, seamma maam mijjiem joekedehtedh. Gosse lohkeht ejjah hoksem utnieh j ih daam learohkide v esiehtieh j ih fiere guhtem v ejnieh, almetjeaarvoem j a hkesje goh v aromen aarvoe skuvlesne j ih siebriedahkesne.

Almetjereaktaj v arome almetjeaarvosne j ih d ihthe vihkeles bielie reaktastaaten betneste. Dah universelle aarvojne tseegkeme mah gaajhkesidie faamosne seamma saht g ieh dah leah, gubpede b aetieh, j ih gusnie  rroeh. Maanakonvensjovne bielie almetjereaktajste j ih maanide j ih noeride sj iere vaarjelimmiem vadta. Lierehtimmie tjuara aktine almetjereaktajne  rrodh, seamma aejkien goh learohkh edtjeh maahtoem almetjereaktaj b ijre lieredh.

Seammavy rtegs j ih m irrestalleme leah aarvoeh mej  vteste histovrijen tj irrh leah g emhpome, j ih mah annje tjuerieh gorredidh j ih n ennoestehtedh. Skuvle edtja maahtoem j ih vuajnoeh buektedh mah daejtie aarvojde gorredidh. Gaajhkh learohkh edtja seammavy rtegs g ietedidh, j ih ij naan learohke edtjh s ierredimmiem domtedh. Learohkide edtjeh seammavy rtegs n epieh vadta guktie dah maehtieh j ijtjeraarehke veeljedh. Skuvle edtja learohki gellievoetem kr ohkestidh j ih sj iehteladtedh guktie gaajhkh  adtjoeh d a jrehtidh ektievoetem skuvlesne j ih siebriedahkesne. Mijjeh gaajhkh maehtebe d a jrehtidh mijjeh sj ierelaakan domtedh. Dan gaavhtan daarpesjibie joekehtsidie

jååhkesjidh jñh viertiesticdh.

Almetjh leah præåsehke jñh båajhtode darjoeh. Soelkedidh, nubpiegieriesvoete jñh solidariteete daarpesjeh jis almetjh edtjeh byjjenidh jñh evtiedidh. Fiere guhten persovneles jaahkoe jñh saetniesvoete edtja jååhkesjidh guktie gaajhkh maehtieh ussjedidh, jaehkedh jñh frijje håalodh. Learohkh edtjeh jñtje meatan årrodh almetjjaarvoem gorredidh jñh ussjedidh guktie dah maehtieh heerredh daam ij miædtelh.

1.2 Identiteete jñh kulturellen gellievoete

Skuvle edtja learoehkidie histovrijen jñh kulturellen daajroem jñh viædteldimmiem vedtedh jñh viehkehte fiere guhte learohke maahta sov identiteetem gorredidh jñh evtiedidh feerhmeles jñh gellievoeten ektievoetesne.

Daajroe mijjen histovrijen jñh kultuvren biñre lea vihkeles gosse learohkh dej identiteetem evtiedieh jñh ektievoetem siebriedahkesne skaepede. Learohkh edtjeh lieredh dah aarvoeh jñh aerpievuekieh damtedh mah viehkiehtieh almetjh laantesne tjåanghkenieh. Kristeles jñh humanistihken aarvoe jñh aerpievuekie vihkeles bielie laanten tjåenghkies kultuvreaerpeste jñh vihkeles gosse mijjen demokratijem evtiedamme. Saemien kultuvreaerpie lea bielie kultuvreaerpeste Nöörjesne. Mijjen ektie kultuvreaerpie lea histovrijen tjirrh evtiedamme jñh daaletjen jñh båætije boelvh edtjeh daam gorredidh.

Ektie referaansemierieh vihkeles fiere guhten ektievoetese siebriedahkesne. Daate ektievoetem skaepede jñh fiere guhten identiteete stuerebe ektievoetese jñh histovrijen ektiedæmman tjatnoe. Ektie mierie vada jñh edtja sijjiem gellievoetese vedtedh, jñh learohkh edtjeh daejredh guktie mijjeh ektesne jielebe ovmesse perspektijvigujmie, vuajnoejgujmie jñh jieledevuajnoejgujmie. Mah dah dååjrehtieh gosse ovmesse kultuvrevuasahalleh jñh aerpievuekieh gaavnesjeh, viehkiehtieh dej identiteetem hammoedidh. Hijven siebriedahken betnie lea feerhmeles jñh gellievoeten ektievoete.

Liærehtimmie edtja vihtiestidh learohkh jearsoes giæleutnijh sjidtieh, dah dej giæleldh identiteetem evtiedieh, jñh dah maehtieh giælem nuhtjedh gosse ussjedieh, digkiedieh, govlesedtieh jñh mubpide baanth tjatnoeh. Giæle mijjese ektievoetem jñh kulturelle goerkesem vada. Nöörjesne daaoren jñh dah saemien giælh åarjel-, julev- jñh noerhtesaemien seammavyörtegs. Daaroengæle seammavyörtegs tjæelemegiælh gærjagiæle jñh orredaaren. Daaoren væhtagiæle lea jååhkesjamme goh elliesvyörtegs giæle Nöörjesne. Maahtoe siebriedahken giæleldh gellievoete gaajhkh learoehkidie vada vyörtegs maahtoe ovmesse vääjnoehammojne, åssjelinie jñh aerpievuekine. Gaajhkh learohkh edtjeh dååjrehtidh gellie

gïelh maethedh lea vierhtie skuvlesne jïh siebriedahkesne.

Lierehtimmien tjïrrh learohkh edtjeh daajroem åadtjodh saemien aalkoealmetjen histovrijen, kultuvren, siebriedahkejielemen jïh reaktaj bijre. Learohkh edtjeh lieredh gellievoeten bijre jïh dah joekehtsi bijre saemien kultuvresne jïh siebriedahkejieliedisnie.

Vijhte almetjedåehkieh gellietjuetie jaepien govlesovveme Nöörjese staatusen utnieh goh nasjonaale unnebelåhkoeh mijjen internasjonale diëdti mietie: judarh, kvenerh/daaroensåevmieladtjh, skåajjesåevmieladtjh, romerh jïh romanialmetjh/taaterh. Dah almetjidåehkieh leah viehkiehtamme daaroen kultuvreaerpiem hammoedamme jïh lierehtimmie edtja dej almetjidåehkiej bijre maahtoem vedtedh.

Aejkien tjïrrh daaroen siebriedahkem tsevtseme ovmesseie straejmijste jïh kultuvreaerpievuekijste. Tijjesne gusnie åålmege lea jienebh ektiedamme enn naan tïjje daan åvteli, jïh gusnie veartene lihkebe tjatnasåvva, gïelemaahtoeh jïh kultuvregoerkesh enn vihkielåbpoe sjidtieh. Skuvle edtja däärjoehtidh fiere guhten identiteeteevtiedimmiem, learohkh jearsoes darjodh gusnie dah leah jïh seamma aejkien dihte edtja ektie aarvoeh buektedh mah daarpesjïeh gosse ektievoetem gaavnesjïeh jïh aktanieh, jïh oksh rïhpestieh veartanasse jïh båtije biejjide.

1.3 Laejhtehks ussjedimmie jïh etihkeles vuajnoe

Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh tjetskehke sjidtieh jïh gyhtjelassh gihtjïeh, daajroen jïh laejhtehks ussjedimmiem evtiedieh jïh etihkeles vuajnojne dåemiedieh.

Lierehtimmie edtja learoehkidie goerkesem vedtedh laejhtehks jïh daajroen ussjedimmiem guarkoeh. Laejhtehks jïh daajroen ussjedimmie lea jïermijes vuekine ussjedidh goerehtallemen jïh öörnedihks vuekine gosse konkreete barkoes haestemh, fenomeenh, jiehtegh jïh maahtoehammoeh dåastoehtidh. Lierehtimmie edtja goerkesem skaepiedidh dah vuekieh mejgumie saetniesvoetem goerehtidh tjuerieh sjiehtesjidh disse maam sijhtebe goerehtidh, jïh vuekie maam veeljebe tsavtsa maam mijjïeh vuejnebe.

Jis orre daajroe edtja sjidtedidh, tjuara etableereme åssjelidie giëhtjedidh jïh laejhtedh teorijigumie, vuekiejgumie, argumeentigumie, dååjrehtimmigumie jïh vihtiestimmiejgumie. Learohkh edtjeh maethedh ovmesseie maahtoen gaaltijh vuarjasjidh jïh laejhtehks ussjedidh guktie maahtoe eevtjesåvva. Dah edtjeh aaj maethedh guarkedh dej dååjrehtimmieh, vuajnoeh jïh tjïrkes vuajnoeh maehtieh ovellies jallh båajhtode årrodh. Laejhtehks refleksjovne maahtoem kreava, men seamma aejkien sijjiem vadta ovvïhtiesvoetese jïh ij

daejrïeh guktie sjædta. Lïerehtimmie tjuara dan gaavhtan balaanssem ohtsedidh respektem etableereme daajroen jïh goerehtimmien jïh kreatijven ussjedimmien gaskem mejtie kreava jis orre daajroem evtiedidh.

Etiškeles vuajnoe lea ovmesseie aajkoeh sinsitnien vööste vïekesjidh jïh daerpies jis reflekteereme jïh deadteles almetje årrodh. Lïerehtimmie edtja learohki maehtelesvoetem evtiedidh dah etiškeles vuarjasjimmieh darjodh jïh dah etiškeles dåeriesmoerh demtieh.

Laejhtehks ussjedimmie jïh etiškeles vuajnoe tsiehkïeh lïeremen åvteste jïh bielie dejstie lïerïeh gellie ovmesseie tsiehkïne, jïh viehkehte learohkh hijven dööpmemefaamoem evtiedïeh. Praktiškeles barkoedarjome jïh tjehpïesvoeten barkoe krievïeh maehtelesvoetem reflekteeradidh jïh vuarjasjidh.

1.4 Skaepiedimmievoeteaavoe, eadtjohkevoete jïh goerehtimmievæljoe

Skuvle edtja learohkidie baajedh skaepiedimmievoeteaavoem, eadtjohkevoetem jïh goerehtimmievæljoem evtiedidh jïh baajedh dejtïe dååjrehtimmieh åadtjodh jïh nupïeh vuejnedh jïh åssjelh darjoemasse darjodh.

Maanah jïh noerh leah tjetskehke jïh sijhtïeh goerehtidh jïh skaepïedidh. Lïerehtïmmesne learohkh edtjïeh gellie nupïeh åadtjodh eadtjohkevoetem jïh goerehtimmievæljoem evtiedidh. Maehtesvoete gihtjedh, goerehtidh jïh voejhkelidh lea vihkeles giengelelïerehtæmman. Skuvle edtja respekteradidh jïh eadtjaldehtedh ovmesseie vuekïeh goerehtidh jïh skaepïedidh. Learohkh edtjïeh lïeredh jïh evtiedidh damtijimmien jïh ussjedimmien tjïrrh, estetïškeles smaarehhammoejgumïe jïh praktïškeles darjomïgumïe. Nööremes maanide skuvlesne lea stååkedidh daerpies jis dah edtjïeh murriedidh jïh evtiedidh, men aaj lïerehtïmmesne ellïesvoetine stååkedidh nupïeh vedtedh kreatïjeves jïh vihkeles lïeremasse.

Kreatïjeves jïh skaepïedïhks maehtelesvoeth viehkehte siebriedahkem buaranidh. Laavenjostome skreejrie orreussjedæmman jïh entreprenöörevoete, guktie orre åssjelh darjoemïdie sjïdtïeh. Learohkh giëh lïerïeh skaepïedïhks dorjesi bijre jïh dan tjïrrh, maehtelesvoetem evtiedïeh ovmesseie vuekïne buektïeh, jïh dåeriesmoerh luetïeh jïh orre gyhtjelassh gihtjïeh.

Tjeahpoen jïh kultuvren sisnie gellie skaepïedïhks jïh kreatïje faagesuerkïeh, mah tsevtsieh dovne mijjen fysïhken dajvide jïh siebriedahkeevtïedïmmïem. Mijjen estetïškeles vuerie

evtede gosse ovmessie kulturelle mahtesvoetide r aka, j ih dah viehkiehtieh orre perspektijvide lutnjedh. Tjeahpoe- j ih kultuvremahtesvoete lea aaj vihkeles fiere guhten persovneles evtiedimmesne. Kulturellen d  jrehtimmieh j ittjaarvoem utnieh, j ih learohkh edtjeh joekehts speekterem kultuvremahtesvoetijste d  jrehtidh sov skuvletijjen mietie.

Stuerebe perspektijvesne lea skaepiedihks lieremeprosessh aaj tsiehk ie learohki skearkagimmiem j ih identiteeteevtiedimmiem. Skuvle edtja aarvoeh b iejedh j ih learohki daajroev eljoem j ih skaepiedimmiefaamoem skreejredh, j ih learohkh edtjeh dej skaepiedihks faamoem nuhtjedh abpe maadh ohpehtimmien tj irrh.

1.5 Eatnemem kr ohkestidh j ih byjresegoerkesevoete

Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh eatnemeaavoem, respektem eatnemen  vteste j ih klijma- j ih byjresegoerkesem evtiedidh.

Almetje bielie eatnamistie j ih d iedtem  tna daam eensilaakan gorredidh. Lierehtimmien tj irrh learohkh edtjeh maahtoem  adtjodh eatnemen b ijre j ih respektem eatnamasse evtiedidh. dah edtjeh  adtjodh eatnemem d  jrehtidh j ih daam vuejnedh goh gaaltije nuhtjeme, aavoe, healsoe j ih liereme. Learohkh edtjeh goerkesem evtiedidh guktie almetjen jieledvuekiem eatnemem j ih klijmam tsavtsa, j ih dan mietie aaj mijjen siebriedahkide. Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh v eljoem evtiedih byjresem vaarjelidh.

Maanah j ih noerh edtjeh daenbiejjien j ih jirreden haestemh g ietedidh, j ih mijjen ektie b atije biejjide jeerehte b atije boelvh eatnemem vaarjelidh. Globaale klijmajeatjahtetemh, deerjeme j ih biologijen gellievoetem dasseme Leah gaskem jeatjebh dah st oeremes byjreseajhtoem veartanisnie. Dah haestemh tjoerebe ektesne loetedh. Mijjeh maahtoe, etihkeles vuajnoem j ih teknologeles innovasjovnem daarpesjibie jis mahtebe daejtie loetedh j ih daerpies jeatjahtetemidie darjodh mijjen jieledvuekine j ih jielemh eatnamisnie vaarjelidh.

1.6 Demokratije j ih meatan rrome

Skuvle edtja learoehkidie nuepiem vedtedh meatan  rrodh j ih lieredh mij demokratije lea praksisisnie.

Lierehtimmie edtja skreejredh demokratijen aarvoeh j ih demokratije goh stuvremehammoe.

Dihte edtja learoehkidie goerkesem vedtedh demokratijen spielenjoelkedasside jih man gaavhtan edtjede dejtie jaarhkedh nuhtjedh. Meatan siebriedahkesne arrodh lea maadtoen demokratijen aarvoeh respekteradidh jih vaarjelidh goh sinsitnien respekte, toleraanse, fiere guhten jaahkoe- jih soptsestimmiefriijevoete jih friije veeljemh. Demokratijen aarvoeh tjuerieh eadtjohke meatanarroeiminie skreejredh ellies lierehtimmesne.

Skuvle edtja demokratijen aarvoeh jih vuajnoeh skreejredh vaanesovmi jih sierredimmien vööste. Skuvle edtja aaj respektem skaepiedidh almetjh leah ovmessielaakan, jih learohkh edtjeh lieredh gærroedimmieh loetedh raeffies vuekine.

Demokrateles siebriedahke tseegkie abpe aalmege seamma reaktah jih nuepieh atna meatan arrodh jih sjæjsjalidh. Unnebelåhkoem vaarjelidh lea vihkeles prinsihpe demokrateles reaktastaatesne jih demokrateles siebriedahkesne. Demokrateles siebriedahke aaj aalkoealmetjh jih unnebelåhkoeh vaarjelidh. Aalkoealmetjeperspektijve lea bielie learohki demokratijelierehtimmeste. Gaajhkh skuvleektievoetesne tjuerieh goerkesem evtiedidh dovne unnebelåhkoe- jih stuerebelåhkoeperspektijvi bijre jih sijjiem skaepiedidh laavenjostedh, soptsestalledh jih digkiedidh. Barkoe gellievoetem skreejredh akte bielesne jih nubpiebealesne fiere guhte inkluderadidh kreava voerkes aarvoevuajnoem jih profesjonelle goerkesinie gïetedidh.

Skuvle edtja sijjiem arrodh gusnie maanah jih noerh daåjrehtieh demokratijem praksisisnie, jih dah maehtieh tsevtshedh, jih dah maehtieh tsevtshedh aamhtesh mah dejtie dijpieh. Dah edtjeh daåjrehtidh jih ovmessie hammoeh demokratijen meatanarromem tjirrehtidh dovne aarkebiejjien barkosne faagigujmie jih vuesiehtimmien gaavhtan learohkeraerien tjirrh jih jeatjah raerieaarganine. Soptsestalleme lohkehtæjjan jih learohken gaskem, skuvlen jih hiejmen gaskem tjuara vaaromem utnedh jih sinsitnien respekteradidh. Gosse learohke gielem skuvlesne goltelidh, dellie dah daåjrehtidh guktie dah maehtieh jïjtje voerkes veeljemem darjodh. Dagkeres daåjrehtimmieh aarvoem utnieh daelie jih daesnie, jih learoehkidie ryöjredidh diedtele siebriedahkearroejidie sjïdtedh.

2. Lieremen, evtiedimmien jih skearkagimmien prinsihph

Skuvle dovne skearkagimmiestillemem jih ööhpehtimmiestillemem atna. Dah ektiedieh jih sinsitnide jearohks. Barkoen prinsihph liereminie, evtiedimmine jih skearkagimmine edtjeh skuvlide viehkiehtidh daam guektiengierts stillemem loetedh.

Maadhööhpehtimmie vihkeles bielie jieledeguhkiem skearkagimmieprosesseste mij ulmiem atna jih ulmie lea fiere guhte almetjen friijevoete, jïjtjeraarehke, diedtevoete jih goerkesem

mubpide almetjidie. Lierehtimmie edtja learoehkidie vedtedh hijven v aromem j jtsem, mubpieh j h veartenem guarkedh, j h hijven veeljemh darjodh jieliedisnie. Lierehtimmie edtja hijven v arome vedtedh meatan  rrodh gaajhkine dajvine  hpehtimmesne, barkoe- j h siebriedahkejieliedisnie. Seamma aejkien maanah j h noerh daelie j h daesnie jielieh, j h skuvle tjuara maanabaelien j h noerebaelien j jtjeaarvoem j  hkesjidh.

Lierehtimmie edtja abpe almetjem skearkagidh j h fiere guhtese nuepiem vedtedh sov maehtelesvoetem evtiedidh. Skearkagimmie sj dta gosse learohkh maahtoem j h daajroem  adtjoeh eatnemen j h byjresen b jre, g eli j h histovrijen b jre, siebriedahken j h barkoejieleiden b jre, tjeahpoen j h kultuvren, j h religijovnen j h jieledevuajnoen b jre. Skearkagimmie aaj sj dta d  jrehtimmien tj rrh j h praktihkeles haestemi tj rrh lierehtimmesne j h skuvleaarkebiejjesne. Gellie ovmessie darjomh,  rnedihks j h ulmiejakseme barkoste st  ked emman, learoehkidie d  jrehtimmier jhkoesvoetem, svihtjemeaavoem j h haalvemem vedtieh. Skearkagimmie sj dta gosse dah oktegh berkieh j h gosse dah laavenjostoeh. Dah skearkagieh gosse dah  adtjoeh teoretihken haestiemidie ussjedidh formelligujmie j h faagematerijaaligujmie viehkine, j h gosse dah dirregh nuhtjeh dej barkosne. Skearkagimmie sj dta gosse learohkh lierieh guktie reaktoe vaestiedassem gaavnedh, men aaj gosse dah guarkoeh ij iktesth aelhkies reaktoe vaestiedassem g  avnesh. Skuvle dovne skearkagimmiestillemem j h  hpehtimmiestillemem  tna. Dah ektiedieh j h sinsitnide jearohks. Barkoen prinsihph liereminie, evtiedimmine j h skearkagimmine edtjeh skuvlide viehkiehtidh daam guektiengierts stillemem loetedh.

2.1 Sosijaale liereme j h evtiedimmie

Skuvle edtja learohki sosijaale lieremem j h evtiedimmie d arjodh j h viehkiehtidh barkoen tj rrh faagigujmie j h skuvleaarkebiejjesne. Learohken identiteete j h j jtjeguvvie, mielh j h vuajnoeh mubpiegujmie sjidtieh. Sosijaale liereme sj dta dovne lierehtimmesne j h gaajkh darjoeminie mah skuvle  ornie. Ij maehtieh faageles liereme juekieh sosijaale lieremistie. Fierhten biejjien barkosne dan gaavhtan learohken faageles j h sosijaale liereme j h evtiedimmie aktanieh.

Maehthedh v enhtedh maam mubpieh ussjedieh, demtieh j h d  jroeh, empatijen j h vienevoeten v arome learohkh gaskemsh. Dialoge lea sosijaale lieremen j rngesne, j h skuvle edtja aarvoem j h vihkelesvoetem goltelamme dialogine buektedh guktie vuastalimmie g etedidh. Gosse learoehkidie gaavnesjeh lohkeht jjah edtjeh govlesadtemem j h laavenjostoem madtjeldetedh guktie learohkh mavvas sjidtieh j h dah jearsoesvoetem  adtjoeh mieliedh j h mubpieg gaavhtan vuastalidh. Lierehd mubpide goltelidh j h seamma aejkien j jtje vuajnoeh buektedh learoehkidie vadta v aromem ts elloeh

jih ovsiemesvoetem gietedidh, jih loetemh ektesne ohtsedidh. Gaajhkh edtjeh lieredh laavenjostedh, mubpiejgumie barkedh jih maehtelesvoetem evtiedidh meatan arrodh guktie hijven ektievoetem jih byjresem sjidtieh. Guktie fiere guhte learohke lea meatan ektievoetese skuvlesne, dellie ektievoete meatan fiere guhte murrede, evtete jih leara.

Hijven dööpmemefaamoe fiere guhtesne lea daerpies jis persovnevaarjelimmiem jih respekte privaatejieliedisnie vaarjelidh. Jiehtegh mah respektheits jih hatsven eah edtjeh skuvlesne jaähkesjidh. Learohkh tjuerieh haarjanidh eensilaakan daemiedidh jih voerkesem evtiedidh dej jijtse vuajnoej bijre. Ovmessie govlesadtemehammoeh jih teknologijenåhtoe dovne hijven jih baajhtode sosijaale byjresisnie. Learohkh tjuerieh lieredh deadteles daemiedidh gaajhkene tsiehkine dovne skuvlen sisnie jih ålkolen.

2.2 Maahtoe faagine

Skuvle edtja lierehtimmiem faagine vuejnedh dah aarvojde jih prinsihpide mah ellies lierehtimmie tseegkeme.

Faageles liereme lea vihkeles bielie dovne skearkagimmie- jih ööhpehtimmiestillemistie maadthööhpehtimmesne. Faagi learoesejkesjh sisvegem buerkiestieh ovmessie faagine jih maahtoen jiehtiegasse tseegkeme:

Maahtoe lea maehthedh maahtoem jih tziehpiesvoetem vejtiestidh jih nuhtjedh haestemh haalvedh jih laavenjassh loetedh damtoes jih ovdamtoes ektievoetine jih tsiehkine. Maahtoe lea goerkese jih maehtelesvoete refleksjovnese jih laejhtehks ussjedæmman.

Maahtoejiehtegen goerkese tjuara betnesne skuvlen barkose learoesejkesjigumie jih vuarjasjimmiejgumie learohki faageles maahtojste. Faagi maahtoeulmieh tjuerieh ektesne vuejnedh sinsitniem faagine jih faagi daaresth. Maahtoeulmieh tjuerieh aaj guarkedh åssjeleparaagraafen jih dej jeatjah bieliej mietie learoesejkesjevierhkesne.

Maahtoe lea faaktam, diejvesh, teorijh, åssjelh jih ektievoeth damtedh ovmessie faagesuerkine jih teemine. Tziehpiesvoeth lea maehthedh darjomh jallh prosedyjrh gietedidh gosse laavenjassh darjodh jallh daeriesmoerh loetedh, mah gaskem jeatjebh motorihken, praktihken, kognitijven, sosijaale, kreatijve jih gieledh tziehpiesvoeth. Maahtoediejvesne aaj goerkese jih maehtelesvoete ussjedidh jih laejhtehks ussjedimmie faagine, mij lea vihkeles jis teoretihken ussjedimmiem guarkedh jih maam akt praktihkeles darjodh. Refleksjovne jih laejhtehks ussjedimmie gaaredamme vuajnojde jih etihken vuarjasjimmiemaehtelesvoetem evtiedidh.

Skuvle edtja giengeleslieremasse sijjiem vedtedh guktie learohkh goerkesem evtiedieh

jarnges elemeentide jìh ektievoetide faagesne, jìh guktie dah lierieh faageles maahtoem jìh tjehpiesvoetem nuhtjedh damtoes jìh ammes ektievoetine. Barkosne faagine learohkh edtjeh laavenjassh dâastoehtidh jìh joekehts darjoeminie meatan ârroeh gusnie kompleksiteetem jeanene. Giengeleliereme faagine lea maahtojde jìh tjehpiesvoetide ovmessie vuekine, guktie learohkh tìjjen mietie maehtieh ovmessie faageles haestiemidie haalvedh oktegh jìh mubpiejgumie.

Lohkehtæjjah jìh âvtekhk skuvlesne tjuerieh jaabnan ussjedidh ektievoeten bijre lierehtimmie faagesne jìh bijjemes ulmieh, aarvoeh jìh lierehtimmien prinsihph gaskem.

2.3 Vihkeles tjehpiesvoeth

Skuvle edtja learohki evtiedimmiem sjiehteladtedh jìh dâarjodh dejstie vijhte vihkeles tjehpiesvoeth abpe ööhpehtimmesne.

Learoesoejkesjevierhke vijhte vihkeles tjehpiesvoeth tjielkeste: lohkeme, tjaeleme, ryökname, njaalmeldh tjehpiesvoeth jìh digitaale tjehpiesvoeth. Dah tjehpiesvoeth lea bieliè faageles maahtojste jìh daerpies dirreggh lieremasse jìh faageles goerkesasse. Dah aaj vihkeles learohken identiteete evtiedimmie jìh sosijaale relasjovnide, jìh guktie maahta meatan ârroedh ööhpehtimmesne, barkosne jìh siebriedahkejielemisnie.

Dej vihkeles tjehpiesvoeti evtiedimmie vihkeles abpe ööhpehtimmien mietie. Sieve lea vuesiehtimmien gaavhtan voestes lohkeme- jìh tjaelemelierehtimmeste lierehtæmman maehtieh gièrve faageles teekstide lohkedh.

Lierehtimmesne tjuerieh dah vihkeles tjehpiesvoeth dovne sinsitnien ektesne vuejnedh jìh faagi dâaresth. Dah vihkeles tjehpiesvoeth gaajhkine faagine, men dah faagh ovmessie râållah utnieh evtiedimmesne dejstie ovmessie tjehpiesvoetijste. Naaken faage sæjhta stuerebe dièdtem utnedh enn dah jeatjah. Faageles maahtoen evtiedimmie edtja dan gaavhtan evtiedimmien ektesne vihkeles tjehpiesvoetide faagesne guktie faagi learoesoejkesjisnie buerkiestamme. Lohkehtæjjah gaajhkine faagine edtjeh learohkidie dâarjodh barkosne dej vihkeles tjehpiesvoetigumie.

2.4 Lièredh lièredh

Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh dej jìjtse lièremen bijre ussjedidh,

dej jijtse lieremeprosessh guarkedh jih maahtoem åadtjodh

jijtjeraarehken vuekine.

Gosse learohkh dej jijtje lieremeprosesside jih dej faageles evtiedimmiem guarkoeh, destie jijtjeraarehkem jih haalvemedomtesem sjidtieh. Lierehtimmie edtja learohki motivasjovnem, vuajnoeh jih lieremestrategijh skreejredh, jih vâaromem biejedh liereme jielede mietie. Daate kreava lohkehtæjjah learohki evtiedimmiem lihke giëhtjedieh jih dejtie dâarjoeht sjehteledtieh aalteren, njoetseme- jih funksjovnedaltesen mietie.

Gosse jijtse jih mubpiej lieremem ussjedieh learohkh maehtieh ånnetji ånnetji voerkesvoetem evtiedidh jijtse lieremeprosessigujmie. Learohkh giëh lierieh gihtjedh, vaestiedassem ohtsedidh jih dej goerkesem buektedh ovmesse vuekine, sijhtieh dan mietie maehdedh eadtjohke råållam vaeltedh dej jijtje lieremisnie jih evtiedimmesne. Barkoen tjirrh faageles haestiemidie learohkh sijhtieh maahtoem åadtjodh guktie dah lierieh jih faagesne evtiedieh. Giëngele maahtoem evtiedieh gosse learohkh åadtjoeht ektievoetide vuejnedh ovmesse maahtoesuerkiej gaskem, jih gosse maehtieh gellie strategijh guktie maahtoem åadtjodh, juekedh jih laejhtehks årrodh.

Læjhkan learohki jijtjebarkoen åvteste jih lieremestrategijide utnieh sæjhta naaken haestemh åadtjodh lieredh. Sjiekh daamhtaj gellie jih ektiebeajeme. Ambisjovne maehtelesvoetem evtiedidh jieledeguhkiem lieremasse gaajhkene learoehkinie kreava gamte geatskanimmiem skuvleste.

2.5 Dâaresthfaageles teemah

Skuvle edtja lieremem sjehteladtedh dej golme dâaresthfaageles teemine almetjehealsoe jih jieledehaalveme, demokratije jih meatanårrojevoete, jih monnehke evtiedimmiem.

Dah golme dâaresthfaageles teemah learoesejkesjevierhkesne aalka sjyöhtehke siebriedahkehaestieminie mah eadtjohkevoetem jih barkoem kreava fiere guhte almetjistie jih ektievoeteste voengesiebriedahkesne, nasjonaale jih globaale. Learohkh maahtoem evtiedieh gaaredamme dejtie dâaresthfaageles teemide barkoen tjirrh dâeriesmoerigujmie ovmesse faagijste. Learohkh edtjeh haestemh jih dilemmah vuejnedh teemine. Dah edtjeh guarkedh guktie mijjeh maahtoen jih laavenjostoen tjirrh maehthebe vaestiedassh gaavnedh, jih dah edtjeh lieredh ektievoeti bijre darjoemistie jih konsekvenside.

Maahtoevâarome dâeriesmoeri vaestiedassh gaavnedh teemaj sisnie gellie faagine gååvnese, jih teemah edtjeh meatan årrodh guktie learohkh goerkesem jeksieh jih ektievoetem vuejnieh faagi dâaresth. Ulmieh mah learohkh edtjeh lieredh teemaj sisnie,

2.5.1 Almetjehealsoe jñh jieledehaalveme

Almetjehealsoe jñh jieledehaalveme goh dääresthfaageles teema skuvlesne edtja learoehkidie maahtoem vedtedh mij hijven psykiske jñh fysiske healsoem skreejredh, jñh mij nuepieh vadta dïedteles jieledeveeljemem darjodh. Maanaj- jñh noerejaepine lea evtiedimmie positijven jñtjeguvviem jñh jearsoes identiteetem sjïere vihkeles.

Siebriedahke mij sjïehteladta fiere guhten hijven healsoeveeljemidie, lea vihkeles åålmehhealsosne. Jieledehaalveme lea mahtedh guarkedh jñh faktorh tsevtshedh mah vihkeles gosse jñtje jieledehalveme edtja haalvedh. Teema edtja meatan guktie learohkh lierieh mietiemoerem jñh trïegkenassem gietedidh, jñh persovneles jñh praktihkeles haestemh bööremes vuekine.

Sjyöhtehke suerkieh teeman sisnie lea fysiske jñh psykiske healsoe, jieledevaanoeh, seksualiteete jñh tjoele, ruevoesiedaalhkes, meedijeåtnoe, jñh åtnoe jñh persovneles ekonomije. Vierhtieveeljemh jñh mij jiehtege jieledehalveme miele sæjhta jiehtedh, gaskealmetjen relasjovnh, maahta raasth biejedh jñh mubpiej raasth krööhkestidh, jñh maahta åssjelh, domtesh jñh relasjovnh gietedidh leah aaj daennie teemesne.

2.5.2 Demokratije jñh meatanårrojevoete

Demokratije jñh meatanårrojevoete goh dääresthfaageles teema edtja learoehkidie maahtoem vedtedh demokratijen tsiehkije, vierhtiej jñh spielenjoelkedassi bijre, jñh dejtie ryöjredidh demokratihkeles prosessine meatan årrodh. Lierehtimmie edtja learoehkidie goerkesem vedtedh ektievoetem demokratijen jñh jarnges almetjereaktaj gaskem goh soptsestimmiereakta, steemmemereakta jñh organisasjovnefrïjjevoete. Dah edtjeh vuejnedh demokratije ovnessie hammoeh jñh vuesiehtimmieh åtna.

Barkoen tjïrrh teemine demokratije jñh meatanårrojevoete edtja learohkh ektievoetem guarkedh indivijden reaktaj jñh dïedten gaskem. Indivijdh reaktam utnieh meatan årrodh politihken barkosne seamma aejkien goh siebriedahke jearohks årrojh dej reaktide utnedh meatan årrodh politihkesne jñh sivijle siebriedahkem hammoedidh. Skuvle edtja learoehkidie skreejredh eadtjohke årroejidie sjïdtedh, jñh dejtie maahtoem vedtedh meatan årrodh jñh demokratijem Nöörjesne evtiedidh.

Lierehtimmie edtja learoehkidie maahtoem j̄ih maehtesvoetem vedtedh haestemh d̄aastoehdih demokratijen prinsihpi mietie. Dah edtijeh d̄ariesmoerh guarkedh mah leah j̄āahkesjidh dovne gelliel̄ahkoen reakta j̄ih unnebel̄ahkoen reaktah. Dah edtijeh haarjanidh dej maehtesvoetem laejhtehks ussjedidh, lieredh tsæллоeh j̄ih digkiedimmieh gīetedidh j̄ih kr̄öhkestidh jis ovs̄iemes. Barkoen tj̄irrh teemine edtijeh learohkh lieredh man gaavhtan tjoerebe demokratijem vaarjelidh, j̄ih daam tjoerebe evtiedidh j̄ih geehtedh.

2.5.3 Monnehke evtiedimmie

Monnehke evtiedimmie goh d̄aaresthfaageles teema skuvlesne edtja sj̄iehteladtedh learohkh maehtieh guarkedh maadhdilemmah j̄ih evtiedimmieh siebriedahkesne, j̄ih guktie maahta dejtie gīetedidh. Monnehke evtiedimmie lea j̄ieledh eatnamisnie vaarjelidh j̄ih almetji daerpiesvoeth vaarjelidh gīeh daelie j̄ielieminie, bielesen b̄ætije boelvi nuepieh eerjedh maam dah daarpesj̄ieh. Monnehke evtiedimmie goerkesisnie tseegkeme ektievoetem sosijaalen, ekonomijen j̄ih byjresen tsiehkij gaskem. Almetjevoeten j̄ieledvuekie j̄ih resurssēatnoeh åadtjoeh konsekvensh voengesne, regionaalesne j̄ih globaale daltesinie.

Barkoen tj̄irrh teemine edtijeh learohkh maahtoem evtiedidh mestie dah maehtieh dīedteles veeljemh vaeltdedh j̄ih etihken j̄ih byjresevoerkesen mietie dahkedh. Learohkh edtijeh goerkesem åadtjodh dej darjomh j̄ih veeljemh leah vihkeles. Teeman sisnie d̄ariesmoerh byjresasse j̄ih klijmese t̄jatneme, giefiesvoeten bijre j̄ih guktie mijj̄ieh vierhtide juekedh, tsæллоeh, healsoe, seammavyörtegsvoete, demografije j̄ih ööhpehtimmie. Learohkh edtijeh lieredh ektievoetem dej ovmessie vuajnoej gaskem monnehke evtiedimmesne.

Teknologije almetjem, byjresem j̄ih siebriedahkem tsavtsa. Teknologijen maahtoe j̄ih maahtoe ektievoeten bijre teknologijen j̄ih dej sosijaale, ekonomeles j̄ih byjresen bieliej gaskem monnehke n̄ænnoestimmesne dan gaavhtan vihkeles daennie teemesne.

Teknologijeevtiedimmie maahta d̄ariesmoerh loetedh, men aaj orre darjodh. Maahtoe teknologijen bijre lea guarkedh mah d̄ariesmoerh maehtieh b̄ætedh teknologijēatnoste j̄ih guktie mijj̄ieh maehtebe daejgumie gīetedidh.

3. Prinsihph skuvlen r̄iektesisnie

Skuvle edtja learoehkidie d̄aastoehdih jearsoesvoetine, respektine j̄ih krieveminie, j̄ih dah edtijeh haestemh åadtjodh mestie skearkagieh j̄ih learoelæstoem åadtjoeh. Guktie skuvle

edtja dejnie lahkanidh skuvle tjuara hijven learoebjyrese tseegkedh j'ih lierehtimmiem s'jiehtedidh learohkigujmie j'ih g'atiejgujmie ektesne. Daate kreava profesjovneektievoetem mij skuvlen evtiedimmiem skreejrehte.

3.1 Feerhmeles lieremebyjrese

Skuvle edtja feerhmeles byjresem evtiedidh mij healsoem, murriedimmiem j'ih lieremem gaajhkide buakta.

Akte raavsoeslaakan j'ih d'aarjoehtamme lieremebyjrese lea positijve kultuvren v'aarome gusnie learoehkidie madtjeldehtedh j'ih faageles j'ih sosijaale evtiedæmman skreejredh. Jis learohkh ovjearsoes demtieh, dellie destie lieremem heerredidh. T'jijelke j'ih hoksije geerve almetj'j earsoes lieremebyjresh evtiedieh j'ih t'j'åadtjoehtieh, learohkigujmie. Barkijh skuvlesne, eejhtegh j'ih åelieh j'ih learohkh ektesne d'iedtem utnieh healsoem, murriedimmiem j'ih lieremem buektieh, j'ih irhkemem j'ih m'iedtelimmiem heerredieh. Barkosne feerhmeles j'ih skreejreme lieremebyjresem evtiedidh edtja gellievoetem vierhtine j'ååhkesjidh.

Learohkelaavenjosteme tjuara skuvlen r'iektesisnie vuesiehtidh. Learohkh edtj'ieh dovne laavenjostedh j'ih d'iedtem vaeltedh lieremeektievoetesne mah dah lohkehtæjjaj ektesne fierhten biejjien skaepiedieh. Learohkh ussjedieh, d'ååjrehtieh j'ih lierieh mubpiejgujmie lieremeprosessi, govlesadtemen j'ih ektiebarkoen t'j'irrh. Skuvle edtja learoehkidie lieredh d'ööpmemefaamoem vuesiehtidh gosse mubpiejgujmie soptsestidh, j'ih hokse dah lierieh laavenjostedh s'jiehteles v'uekine ovmessie tsiehkine.

Dah normh j'ih aarvoeh mah lieremeektievoetesne vuesiehtieh, vihkeles learohki sosijaale evtiedimmesne. Vienevoete ektievoetem skaepede j'ih mijjiem gaajhkem unnebe præåsehke sjidtieh. Gosse mijj'ieh d'ååjrehtibie naaken mijjem j'ååhkesje j'ih laejhtede, dellie lierebe mijj'ieh aarvoem utnebe j'ih mubpieh aaj aarvoem utnieh. Learohkh edtj'ieh lieredh joekehts kr'ööhkestidh j'ih guarkoeh gaajhkh sijjiem utnieh ektievoetesne. Fierhte learohke histovrijem meatan åtna, j'ih dah Leah hånkoem j'ih åssjelh b'ætije biejjiej bijre. Gosse maanah j'ih noerh respektem j'ih j'ååhkesjimmiem byjjenimmesne r'ækieh, dellie demtieh dah Leah ektievoetesne.

Skuvle maahta learoehkidie praktikheles j'ih j'ielemeli'ihke d'ååjrehtimmieh vedtedh gosse ovmessie lieremearenah nuhtj'ie mah motivasjovnem j'ih vuajnoem åvtese buakta. Voengesbyjresen j'ih siebriedahken skreejreme maahta positijveles v'uekien meatan skuvlen j'ih learohki evtiedæmman. Ovmessie hammoeh voenges, nasjonaale j'ih internasjonale laavenjostoeh learohki lieremem t'jatneme byögkeles gyhtjelasside. Maahtoevtiedimmie almetj'igujmie gaajhkene aalterinie j'ih ovmessie sijjeste veartanisnie learoehkidie

perspektijvh vedtieh dej jÿjtse liereme, skearkagimmie jÿh identiteete jÿh aarvoem vuesehte laavenjostedh giëleldh, politihken jÿh kulturellen rastaj dåaresth.

3.2 Ööhpehtimmie jÿh sjiehtedamme lierehtimmie

Skuvle edtja lieremem sjiehteladtedh gaajhkh learoehkidie jÿh skreejredh fiere guhten motivasjovnem, lieremelæstoem jÿh jaahkoem jÿjtse haalvamasse .

Learohki liereme jÿh evtiedimmie edtjeh jarngesne årrodh skuvlen dorjesisnie. Learohkh skuvlese bætieh ovmesseie dååjrehtimmie, åvtemahtojne, vuajnojne jÿh daerpiesvoetine. Skuvle tjuara gaajhkh learoehkidie seammavyörtegs nuepieh vedtedh lieremasse jÿh evtiedæmman, seamma dej tsiehkij mietie. Hijven klaassestuvreme tseegkie daajroen nille learohki daerpiesvoetese, baahke relasjovnine jÿh profesjonelle dööpmemefaamojne. Guktie skreejremem jÿh learoeaavoem skaepede lierehtimmesne gamte repertoaarem learoedarjoemistie- jÿh vierhtijste daarpesje åvtelhmieredamme mierine.

Skuvlen vuartoeh fiere guhte learoehkasse barkoen jÿh haalvemen bijre lieremem tsevsieh jÿh sov jaahkoem jÿjtse maehtelesvoete jÿh nuepieh. Dihte dan gaavhtan vihkeles skuvle gaajhkh learohkh dåastohte dåajvoe, mohte realistihke vuartoejgumie, jÿh lohkehtæjjah vuesiehtieh profesjonelle goerkesinie gosse dah learohki lieremem vuarjasjeh.

Learohkh edtjeh tijjem åadtjodh giëngelem goerehtidh ovmesseie faagesuerkine. Sijjiem vedtedh giëngelelieremasse kriëvedidh skuvle krööhkeste learohkh leah jeerehte jÿh ovmesseie tempoem lierieh jÿh ovmesseie progresjovnine. Kreava maahtoem guktie learohkh lierieh, mah dah daajrah jÿh kriëveme lihke fiere guhtem vaaksjoestieh. Learohkh giëh haalvemem dååjroeh, dejtie skreejrehte jienebh gaarsjehke jÿh jÿjtjeraarehkem sjidtieh. Voejhkelimmieh jÿh miedtemh maehtieh gaaltijem årrodh lieremasse jÿh jååhkesjæmman, jÿh learohkh skreejrie voejhkelidh aaj gåessie vienhtieh eah daejrieh jis daam maehdedh. Dihte lea skuvlen laavenjasse learoehkidie jearsoesvoetem vedtedh raasth restiedidh jÿh voejhkelidh maam akt darjodh mij giëve.

Vuarjasjimmie learohki faageles maahtojste edtja guvviem vedtedh maam learohkh maehtieh, men vihkeles ulmie vuarjasjimmie lea aaj lieremem jÿh evtiedimmie skreejredh. Goerehtalleme jÿh vuartasjimmie learoehkijstie lea viehkiedirregh guktie fiere guhtem dåeriedidh jÿh skuvlen praksisem evtiedidh. Dan onne vierhtie jis ij daam dåeriedidh kontruktijveles råajvarimmiejgumie. Skuvle jÿh lohkehtæjjah tjuerieh daerpiesvoetem buerie biëvnesh learohken lieremem bijre jÿh ovvaajteles konsekvenside ovmesseie

vuarjasjimmietsiehkijste. Ovvaajteles átnoe vuarjasjimmeste maahta learohken jíttevuajnoem máakoedidh jìh hijven learoebyjresen evtiedimmiem heerredidh.

Sjìehtedamme lìereme lea sjìehtedimmiem maam skuvle dorje dan gaavhtan edtja vihtiestidh gaajkhk learohkh áadtjoeh bööremes náhtoem lìerehtimmeste. Skuvle maahta gaskem jeatjebh lìerehtimmiem sjìehtedidh barkoevuekiejgumie jìh pedagogeles vuekiejgumie, learoeverhtiej náhtoej tjìrrh, öörnemen mietie, jìh barkosne learoebyjresinie, learoesoekjesjinie jìh vuarjasjimmine. Lohkehtæjjah tjuerieh hijven faageles aarvoej mietie barkedh lìerehtimmiem sjìehtedidh.

Hijven vuarjasjimmie, gusnie vuartoeh leah tjìelkes jìh learohke lea meatan jìh govlelge learoebarkoen mietie, dìhte lea vihkeles lìerehtimmiem sjìehtedidh. Lohkehtæjjah edtjeh dej lìerehtimmine learoehkidie dâarjoehtidh jìh bìhkedidh guktie learohkh maehtieh ulmieh tseegkedh, sjìehteles haalvemevuekieh veeljedh jìh dej jítse evtiedimmiem vuarjasjidh. Skuvle tjuaara soekjesjidh hijven ektievoetem learohken lìereminie dejnie ovmesse faagine jìh guktie lìerehtimmiem dâájroe goh sjìehteles jìh nuekies haestemh sjædta.

Sjìehtedamme lìerehtimmiem gaajkhk learohkh dæjpa, jìh edtja jeenjemes jeerehtsinie jìh sjìehtedimmine sjìdtedh gellievoetese learohkedâehkesne ektievoeten sisnie. Learohkh gìeh daarpesjeh sjìehtedimmiem jìjnjebe sïejhme faalenasse, maahta sjìere ööhpehtimmiem krìevedh. Learohkh maehtieh tjabredidh, jìh maahta ovmesse dâeriesmoerh sjìdtedh ellies lìerehtimmesne. Lohkehtæjjah maehtieh hijven dâarjoehtidh mubpie barkoedâehkijste gosse ovmesse haestemh vuejnedh jìh learoehkidie viehkiem vedtedh maam daarpesjeh. Dìhte maahta vihkeles learohken evtiedimmesne ráajvarimmieh buakta dan varki goh gâarede gosse haestemem aajhtsedh.

3.3 Gâetie jìh skuvle laavenjostoeht

Lìerehtimmiem edtja árrodh laavenjostosne jìh goerkesinie hïejmine, jìh laavenjostoe edtja learohken lìeremem jìh evtiedimmiem skreejredh. Hijven govlesadteme hïejmen jìh skuvlen gaskem positijve skuvlen barkosne learoebyjresinie jìh learohke byjjenimmiebyjresinie. Eejhtegh jìh áelieh áejviediedtem utnieh maanan eelemen jìh evtiedimmiem ávteste. Dah leah maanaj jìh noeri vihkielommes hoksijh jìh maahtoem utnieh mejtie skuvle maahta utnedh gosse learohken skearkagimmiem, lìeremem jìh evtiedimmiem dâarjoehtidh. Skuvle bijjemes diëdtem átna laavenjostoeht skreejredh jìh sjìehteladtedh. Daate sæjhta jiehtedh hoksedh guktie eejhtegh jìh áelieh áadtjoeh bìevnesh mah daarpesjeh, jìh dah nuepiem áadtjoeh dej maanaj skuvleaarkebiejjiem maehtieh tsevtshedh.

Hiejmen vuajnoe skuvlese vihkeles learohki eadtjohkevoetesne j'ih skuvlebarkosne. Eejhtegh j'ih aelieh skuvlem daastoehsieh ovmessie daerpiesvoetine, vuartojne j'ih mieline skuvlen ulmiej j'ih praksisen bijre. Destie maahta vigkiem s'jidtedh mij maahta gierve skuvlesne gietedidh. Skuvle tjuara tj'ielkelaakan vuesiehtidh maam dihte edtja darjodh j'ih maam maahta faaledh, j'ih maam skuvle hiejmeste vuertedh. Hijven j'ih jearsoes dialoge gaabpatjahken di'edte. Skuvle tjuara laejhkan krööhkestidh eah gaajhkh learohkh seamma nuepiem utnieh viehkiem j'ih daarjoem hiejmesne aadtjodh.

3.4 Lierehtimmie learoesi'eltesne j'ih barkoejielemisnie

Lierehtimmie learoesi'eltesne j'ih barkoejielemisnie edtja praktikheles daajrehtimmieh vedtedh, j'ih faageles krievemh j'ih vuartoeh ryöjredidh mah baetieh barkoejielemisnie.

Lierehtimmie learoesi'eltesne lea bielie lierehtimmeste lierehtæjjide, learoekandidaatide j'ih praksisprieviekandidaatide. Lissine sijhtieh gellie learohkh maadthööhpehtimmien mietie bielie lierehtimmeste aadtjoeh barkoejielemisnie. Faage- j'ih barkoelierehtimmie edtja væjkeles, maehiehtje, kreatijve j'ih orreskaepiedihks faagebarkijh skearkagidh j'ih ööhpehtidh. Barkoejieleme lea gelliesaarhts j'ih vyörtegs daajrehtimmieh vadta. Lierehtæjjah, learoekandidaath j'ih praksisprieviekandidaath edtjeh daajrehtih j'ih meatan aarrodh learoesi'elten j'ih faagen aerpievuekesne, aarvojne j'ih kultuvresne.

Learohkh, lierehtæjja, learoekandidaath j'ih praksisprieviekandidaath barkoejielemem daastoehsieh ovmessie learoetsiehkine j'ih daerpiesvoetine. Hijven laavenjostoe skuvlen j'ih barkoejielemen gaskem nuepieh jeanianeh gellede edtjeh eadtjohkelaakan dej j'ijtje lierehtimmesne meatan aarrodh j'ih govlesovvemem barkoejielemisnie j'ih siebriedahkesne gaavnedh. Laavenjostoe skaepede aaj goerkesem sinsitnide j'ih lierehtimmien ulmieh tsavtsa fiere guhtem ryöjrede baetije barkoejielemisnie.

3.5 Profesjonsektievoete j'ih skuvleevtiedimmie

Skuvle edtja profesjovnefaagedh ektievoete aarrodh gusnie lohkehtæjjah, avtehkh j'ih jeatjah barkijh ektie aarvoej bijre ussjedidh, j'ih dej barkoem vuarjasjidh j'ih evtiedidh.

Skuvle goh siebriedahkeinstitusjovne åelede aarvojde jñh prinsihpide tseegkedh jñh nuhtjedh maadthööhpehtimmesne. Skuvleaajhterh, skuvleåvtekhk jñh lohkehtæjjah dej ovnessie råållijste ektie diëdtem utnieh sjiehteladtedh buerie evtiedimmiem skuvlesne. Dah tjuerieh ektesne geehtedh skuvlen barkoe lea akteraeresne abpe learoesoekesjevierhkine. Hijven jñh öörnedihks laavenjosteme maanagierten jñh skuvlen gaskem, dah ovnessie daltesh lierehtimmesne jñh skuvlen jñh hiejenen gaskem viehkiehtieh aelkebe daltesistie daltesasse juhtedh.

Lohkehtæjja lea råållamodeelle gie edtja jearsoesvoetem skaepiedidh, jñh learoehkidie viehkehte dej baalkan mietie lierehtimmien tjirrh. Lohkehtæjja vihkielommes lieremybyjresisnie mij skreejrie jñh viehkehte learohkh lierieh jñh evtiedieh. Daate kreava lohkehtæjja hoksem vuesehte fiere guhte learohkem. Daate aaj learoehkidie viehkehte gieh ovlahkoen veeljemem darjoeh, eah damth dah leah inkluderadamme, jallh hoskesieh dejnie maam edtjeh lieredh. Lohkehtæjja edtja barkedh learohkh åadtjoeh dååjredh dah sijjiem utnieh aktene positijve ektievoetesne jñh lohkehtæjja edtja aaj kultuvrem lierehtæmman evtiedidh jñh learoehkidie faageles jñh emosjonelle dåarjoem vadta.

Lohkehtæjjaprofesjovne sov profesjovnebarkoem tseegkie ektie aarvojne jñh ektie dotkeme- jñh dååjresevåaromen maahtoebatnan. Profesjovne jñh fiere guhte lohkehtæjja diëdtem utnieh goerkesem nuhtjeh komplekse gyhtjelassine. Lohkehtæjjah jñh åvtekhk faageles, pedagogeles, didakteles jñh faagedidakteles goerkesem dialogine jñh ektiebarkosne dej barkoeguejmine. Profesjonelle goerkese tjirrehte jñh evtede dovne individuellen vuekine jñh laavenjostosne. Faageles goerkese aaj tjuara jaabnan orrestidh. Lohkehtæjjaprofesjovne tjuara dan gaavhtan sov pedagogeles barkoem vuarjasjidh guktie fiere guhte learohkem jñh learohkedåehkide diervesjidh bööremes vuekine.

Eah gierve pedagogeles gyhtjelassh vihties vaestiedassh utnieh. Barkijh skuvlesne tjuerieh dan gaavhtan akseptanssem jñh sijjiem utnedh dej vuarjasjimmie-maehtesvoetem nuhtjeh dej barkosne. Lohkehtæjjah tjuerieh eensilaakan ussjedidh mij, guktie jñh man gaavhtan learohkh lierieh, jñh guktie dah bööremes vuekien maehtieh learohki lieremem, evtiedimmiem jñh skearkagimmiem lijrehtidh jñh dåarjoehtidh. Lohkehtæjjah gieh ektievoetesne ussjedieh jñh vuarjasjeh lierehtimmien soekesjimmien jñh tjirrehtimmien, buerebe guarakoem evtiedieh mij pedagogeles barkoe. Daate tjuara darjodh dovne profesjovnen maahtoevåaroemistie jñh maadthööhpehtimmien aarvoevåaroemistie.

Dihte profesjonelle laavenjostome skuvline tsihkestahta hijven stuvreme. Hijven skuvlestuvreme aaj tsihkestahta stuvremefaageles legitimiteete jñh hijven guarcoe pedagogeles jñh jeatjah haestemi åvteste mah lohkehtæjjah jñh jeatjah barkijh dåastoehhtieh. Hijven stuvreme prioriterede laavenjostoem jñh relasjovnh evtiedidh guktie jearsoesvoetem organisasjovnesne tseegkie. Skuvlen stuvreme edtja sjiehteladtedh learohki jñh lohkehtæjjaj lieremem jñh evtiedimmiem. Skuvlestuvreme edtja stuvredh pedagogeles jñh faageles

laavenjostoem lohkehtæjjaj gaskem jïh meatan årrodh tïrkes jïh postitijveles byjresem evtiedidh gusnie gaajhkh sijhtieh dej bööremes darjodh. Dïhte lea skuvlestuvremen laavenjasse numhtie stuvredh guktie gaajhkh åadtjoeh dej tjarki bielieh nuhtjieh, maehtieh jïh evtiedieh.

Hijven skuvleevtiedimmie sijjiem kreava gusnie maehtieh gihtjedh jïh vaestiedassh ohtsedidh jïh profesjovneektievoete mij sæjhata daejredh guktie skuvlen barkoe meatan learohki evtiedæmman jïh lieremasse. Gaajhkh barkijh skuvlesne tjuerieh iedtjeles barkedh dejnie profesjonelle lieremeektievoetesne guktie skuvle evtiedieh. Daate sæjhata jiehtedh ektievoete ussjede aarvoeveeljemï jïh evtiedimmiedaerpiesvoeti biïre, jïh dotkemem, maahtoem dååjrehtimmeste jïh etihken vuarjasjimmieh nuhtjie betnesne ulmieryöktesth råajvarimmide. Hijven evtiedamme strukturh laavenjostose, dåarjose jïh bihkedæmman barkijï gaskem jïh skuvli raasth juekeme- jïh lieremekultuvrem viehkehte.

Dïhte lea fierhten beajjetjen gaavnesjimmien tïjrrh learohki jïh lohkehtæjjaj gaskem skuvlen gamte åssjele realiseeresovveme. Lohkehtæjjah sijhtieh konkreeteles lierehtimmietsiehkine dååjrehtidh ovmesse rastah åssjeli jïh aarvoej gaskem. Dah tjuerieh eejnegen gierve veektemh darjodh krööhkestimmiem fiere guhte learohkasse jïh krööhkestimmiem ektievoetese, dåarjodh jallh krievredh, skuvleaarkebiejjien daesnie jïh dælie jïh barkoem bæetije biejjide ryöjredidh. Eah learohkh seammalaakan, jïh mij lea learohkasse bööremes, lea jarngegyhtjelasse gaajhkine lierehtimmine. Daate gyhtjelasse tjuerieh gaajhkem giëh skuvlesne berkieh fierhten biejjien viht vaestiedidh.